

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Архитектонски факултет

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији
кандидат мр Мирославе Вујадиновић

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-428/2-6.5 од 18.04.2016. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Мирославе Вујадиновић под насловом

УРБАНА РЕГЕНЕРАЦИЈА ЈАВНИХ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА ПОДГОРИЦЕ

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња мр. Мирослава Вујадиновић је одбранила магистарску тезу на Архитектонском факултету у Београду и стекла диплому магистра техничких наука у основној области Архитектура и урбанизам јуна 2013. године.

На основу члана 32 (с2) Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10 и 93/12), а у вези са чланом 98 . Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен Факултета”, бр. 80/80, 84/10, 88/12 и 89/12-пречишћен текст) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 07. 07. 2014. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 14.07.2014. године, донело одлуку број 01-

986/2-5.18. којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидаткиње мр Мирославе Вујадиновић, дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације, под насловом „Урбана регенерација јавних градских простора Подгорице“, у саставу:

- **др Александра Ђукић**, дипл. инж. арх, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет,
- **др Александра Ступар**, дипл. инж. арх, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет,
- **др Игор Марћ**, дипл. инж. арх, виши научни сарадник
Институт за архитектуру и урбанизам Србије.

На основу члана 32 (с2) Закона о изменама и допунама Закона о високом образовању (“Сл. Гласник РС”, бр 44/10), а у вези са чланом 162. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 80/80, 84/10 и 89/12-пречишћен текст и 98/14) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 09. 12. 2014. године, одлука бр. 61206-5459/2-14, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној 22. 12. 2014. године, донело одлуку број 01-2454/2-4.2. да се мр Мирослави Вујадиновић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „**Урбана регенерација јавних градских простора Подгорице**“ и да се за ментора именује проф. др Александра Ђукић, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Завршену докторску дисертацију кандидаткиња, уз сагласност ментора, предаје на Веће докторских студија 15. 04. 2016. године.

На основу члана 32 (с2) Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, бр. 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10 и 93/12, 89/13, 99/14 и 45/15-аутентично тумачење и 68/15), а у вези са чланом 38 . Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен Факултета”, бр. 105/15 -пречишћен текст), и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 11. 04. 2016. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 18. 04. 2016. године, донело одлуку број 01-428/2-6.5 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње мр Мирославе Вујадиновић под насловом „**Урбана регенерација јавних градских простора Подгорице**“, у саставу:

- **др Александра Ђукић**, дипл. инж. арх, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет,
- **др Ева Ваништа Лазаревић**, дипл. инж. арх, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет,
- **др Игор Марћ**, дипл. инж. арх, научни саветник
Институт за архитектуру и урбанизам Србије.

1.1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација под насловом ”Урбана регенерација јавних градских простора Подгорице” припада научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и ужој научној области Урбанизам и просторно планирање (Статут Архитектонског факултета у Београду, члан 122).

Списак радова који квалификују проф. др Александру Ђукић за ментора докторске дисертације су:

1. Александра Ђукић, Милена Вукмировић, Срђан Станковић: “Principles of climate sensitive urban design analysis in identification of suitable urban design proposals. Case study: Central zone of Leskovac competition” у „Energy and Building”, Vol 115,1 mart 2016, (стр. 23-35) DOI:10.1016/j.enbuild.2015.03.057, ELSEVIER, ISSN 0378-7788 (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 2.465, 5-years Impact Factor 3.076, (ISI Journal Citation Reports 2014) <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378778815002753> (M21a)
2. Тијана Вујичић, Александра Ђукић: „Methodological Framework for Shrinking Cities, Case study research: Northwest region of Bosnia and Herzegovina“ у часопису “
3. Geodetski Vestnik”, Vol. 59, No.3, 2015, стр. (520-537) (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, SSCI Social Science Citation Index, Social Scisearch SSci and Journal Citation Reports/Social Science Edition (JCR/SSE)). ISSN 0351-0271 UDK 528=863, (M23)
4. Александра Ђукић, Милена Вукмировић: “Creative Cultural Tourism as a function of City Competitiveness” у „ТТЕМ - Technics Technologies Education Management”, Volume 7, Number 1, 2012. стр. (404-411) ISSN 1840-1503. (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 0.356 (ISI Journal Citation Reports 2011), (M23).
5. Александра Ђукић, Милена Вукмировић: “Creative Cultural Tourism as a Tool in Regional Development” у „ТТЕМ - Technics Technologies Education Management”, Volume 7, Number 4, 2012. (стр.1768-1779) ISSN 1840-1503. (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 0.356 (ISI Journal Citation Reports 2011), (M23).
6. Александра Ђукић, Милена Вукмировић: “Redesigning the Network of Pedestrian Spaces in the Function of Reduction of CO2 emission, Case study: Pancevo i Vrsac”, у “Spatium-u” International Review, број 27, 2012. године, (стр. 31-39), ISSN 1450-569X UDC 711.523 (497.113). (M24)
7. Александра Ступар, Александра Ђукић: “Patchwork or Matrix? Testing the Capacity of the Contemporary City”, у “Spatium-u” International Review, број 15/16, 2007. године, (стр. 1-10), ISSN 1450-569X. (M24)
8. Александра Ступар, Александра Ђукић: “Brief Inside in Historical Transformation of Public Spaces - vs Myth, Ritual and Ideology” у “Spatium-u”

1.1.3. Биографски подаци о кандидату

Мирослава Вујадиновић је рођена 23.06.1971. године у Никшићу, Црна Гора. Живи и ради у Подгорици. Студије архитектуре завршила је 1996. године на Архитектонском факултету, Универзитет у Београду. Магистарске студије у Београду уписује 2004/2005 године, похађа последипломски курс “Урбанистичко планирање, дизајн и менаџмент”, а 26.06.2013. године одбранила је магистарску тезу под називом “Морфолошке карактеристике централних зона Подгорице и Никшића”. Молбу за одобрење израде докторске дисертације кандидаткиња је предала у мају 2014.године.

Након завршетка дипломских студија ангажована је на двомесечном пробном раду у архитектонском студију Монтинг Атос у Београду на пословима израде пројеката ентеријера, након чега одлази у Црну Гору, сарађује са архитектонским бироима у Будви и Подгорици на изради пројеката индивидуалних стамбених објеката. Од септембра 1997. до септембра 1999. запослена је у Републичком секретеријату за развој у Подгорици– где одрађује приправнички стаж, уз комплетну информатичку обуку . Од октобра 1999 до јуна 2001.- запослена је у Републичком заводу за урбанизам и пројектовање у Подгорици, као пројектант у изради Главних пројеката углавном стамбених и пословних објеката, а и аутор је идејног решења Дома културе у Гусињу. Од Јула 2002 до марта 2007 запослена је у пројектантском студију “Arhicon”- Подгорица, као одговорни пројектант у архитектури.

У Марту 2007. године оснива пројектантски студио “Entasis” у Подгорици, где и ради на пословима водећег пројектанта, на изради пројеката стамбених, пословних, објеката културе, услужних делатности, индустрије, предшколских објеката, пројеката уређења терена. Од септембра 2010. године до септембра 2013, запослена је на Архитектонском факултету на Универзитету Црне Горе, као сарадник у настави, хонорарни ангажман на предметима:

- Синтезни пројекат I-Стамбени објекти, (проф.др Рифат Алихоџић, зимски семестар 2009-2013);
- Синтезни пројекат II-Јавни објекти (проф.др Горан Радовић, зимски семестар 2009);
- Синтезни пројекат III-Јавни објекти (проф.др Божидар Милић, летњи семестар 2009-2013);

Осим педагошког и стручног рада у области архитектонског пројектовања кандидаткиња се бавила и стручним радом у области урбанистичког планирања („Измјене и допуне ДУП-а "Драч"-Подгорица, РЗУП Подгорица, аутор (2004). Као члан ауторског тима добитник је награде на архитектонско-урбанистичком конкурс за Трг Слободе у Никшићу-II награда, пројектантски тим: Р.Радмиловић, С.Поповић, Р.Мугоша, М.Вујадиновић (2000.г.).

Члан је у стручним удружењима:

- Инжењерске коморе Црне Горе,
- Савеза архитеката Црне Горе.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација под насловом „Урбана регенерација јавних градских простора Подгорице“ има укупно 233 стране. Основни текст дисертације је подељен у четири главе и девет поглавља и броји 179 страна. У дисертацији је коришћено 107 референци које су наведене након основног текста, 11 извора и 14 јединица опште литературе, на 9 страна. Прилози дисертације су 54 слике, 16 табела и анкетни упитник. Испред основног текста дисертације налази се резиме на српском и енглеском језику, предговор и детаљан садржај са нумерацијом страна.

САДРЖАЈ:

УВОД

- I Уводне напомене о теми
- II Критичка анализа литературе о предмету и проблему истраживања
- III Предмет и проблем истраживања
- IV Циљеви и задаци истраживања
- V Хипотезе истраживања
- VI Научне методе и технике истраживања
- VII Научна оправданост и очекивани резултати истраживања и примена

1. ОТВОРЕНИ ЈАВНИ ГРАДСКИ ПРОСТОРИ И ПРАКСА СВАКОДНЕВНЕ УПОТРЕБЕ

- 1.1 Карактеристике отворених јавних градских простора
  - 1.1.1 Отворени јавни градски простори - дефиниција и значај
  - 1.1.2 Просторне карактеристике отворених јавних градских простор
  - 1.1.3 Друштвене интеракције у јавном градском простору
  - 1.1.4 Однос социо-просторних карактеристика јавног простора
- 1.2 Пракса свакодневне употребе
  - 1.2.1 Теорије о релацији простор-друштва
    - 1.2.1.1 Теорија структуралности
    - 1.2.1.2 Теорија просторне синтаксе
  - 1.2.2 Употреба простора
  - 1.2.3 Отворени јавни простори у пракси свакодневног живота
  - 1.2.4 Аналитички модел и технике емпиријског истраживања употребе јавних простора суседства
    - 1.2.4.1 Примена теорије структурализма
    - 1.2.4.2 Примена методе просторне синтаксе
    - 1.2.4.3 Мапирање употребе јавних простора
- 1.3 Проблем суседства и пракса урбане регенерације
  - 1.3.1 Проблем урбанитета наслеђених суседства
  - 1.3.2 Систематизација проблема суседства
  - 1.3.3 Савремени трендови урбане регенерације отворених простора
  - 1.3.4 Савремена пракса урбане регенерације отворених простора

2. ТИПОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА И ОБРАЗЦИ УПОТРЕБЕ ЈАВНИХ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА У СТАМБЕНИМ БЛОКОВИМА

2.1. Типолошка класификација јавних градских простора у стамбеним блоковима

2.1.1 Типологија отворених јавних простора стамбених блокова у функцији модерног становања

2.1.1.1 Формални приступ

2.1.1.2 Функционални приступ

2.1.2 Отворени јавни простори Новог Града

2.1.2.1 Отворени јавни простори у контексту уже градске зоне Подгорице

2.1.2.2 Хронолошки развој Новог Града кроз израду планске документације

2.1.2.3 Морфолошка и функционална анализа отворених јавних простора Новог Града

2.1.2.4 Типолошка класификација отворених јавних простора Новог Града

2.1.2.4.1 Формални приступ

2.1.2.4.2 Функционални приступ

2.2 Просторно-функционални аспекти употребе отворених јавних простора

2.2.1 Просторно-функционални аспекти Новог Града у односу на уже градско језгро Подгорица

2.2.2 Активности корисника отворених јавних простора Новог Града

2.2.2.1 Мрежа пешачких комуникација - анализа просторне интеграције

2.2.2.2 Места окупљања и концентрације корисника

2.2.2.3 Временска димензија употребе – мапе активности, понашања и социо-културне структуре корисника

2.3 Доживљај простора као потенцијал за трансформацију отворених јавних градских простора Новог Града

2.3.1 Прошлост у контексту доживљаја отворених јавних простора

2.3.2 Свакодневни доживљај отворених јавних простора

2.3.3 Менталне мапе корисника

2.3.4 Символичко одређивање отворених јавних простора

3 ОБРАЗЦИ УПОТРЕБЕ ОТВОРЕНИХ ЈАВНИХ ПРОСТОРА, У ФУНКЦИЈИ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ

3.1 Утврђивање образаца употребе отворених јавних простора стамбених блокова

3.1.1 Општи урбанистички образци

3.1.2 Локални урбанистички образци

3.2 Примена образаца употребе у урбаној регенерацији отворених јавних простора

3.3 Препоруке за унапређење обликовања друштвено активних јавних простора града

4 ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ ЗА НОВА ИСТРАЖИВАЊА

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ПОПИС ПРИЛОГА

ПРИЛОГ СЛИКЕ

ПРИЛОГ ТАБЕЛЕ

БИОГРАФИЈА АУТОРА

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Докторска дисертација је подељена у пет целина под следећим насловима: Увод у истраживање, 1 Теоријско истраживање о отвореним јавним просторима и њиховим социо-економским карактеристикама, 2 Типолошка класификација и образци употребе

јавних градских простора у стамбеним блоковима, 3 Типолошка класификација и образци употребе јавних градских простора у стамбеним блоковима и 4 Закључци и препоруке за даља истраживања. Главе од 1 до 3 су организоване у девет поглавља.

У **уводном делу** дисертације под насловом Увод објашњене су основне одреднице и структура истраживања. Дефинисан је предмет истраживања: отворени јавни простори суседства колективног становања, изграђених у Европи у другој половини двадесетог века. Формулисан је проблем урбанитета наслеђених колективних суседстава и дефинисане теоријске претпоставке о улози просторних карактеристика суседства у проблему урбанитета као просторно-друштвене релације. Уводни део дисертације садржи и обавезни део формулације система хипотеза, циљева и задатака истраживања, преглед методолошког оквира и техника истраживања и процену научне оправданости и резултата истраживања.

Прва глава под насловом Отворени јавни градски простори и пракса свакодневне употребе се бави концептима који дефинишу предмет и проблем истраживања и њиховим релацијама, а то су отворени јавни простор суседства и друштвена интеракција. У првом поглављу су описане карактеристике отворених јавних градских простора кроз дефиницију и значај, просторне карактеристике и друштвене интеракције, односно однос социо-просторних карактеристика јавних простора суседства, са циљем просторне трансформације суседства у контексту обнове друштвености, већег остваривања контаката између суседа, и суседа и странаца, и подизања виталности места.

У другом поглављу у ком се истражује пракса свакодневне употребе, критички су разматране одабране научне теорије о релацији простор-друштво, формирана је теоријска основа односа простор-друштво, односно везе просторно функционалних карактеристика отворених јавних простора и друштвених интеракција, и формулисан је аналитички апарат истраживања, позиционирано у контексту урбане регенерације.

Треће поглавље истраживања се бави проблемом суседства и праксом урбане регенерације, кроз систематизацију проблема, савремених трендова и праксе урбане регенерације отворених простора суседства.

Друга глава дисертације Типолошка класификација и образци употребе јавних градских простора у стамбеним блоковима састоји се из три дела. Први део садржи аналитички апарат емпиријског истраживања, где се истражује урбана форма и архитектура суседства Новог Града у Подгорици и јавних простора у њиховом контексту, хронолошки развој Новог Града кроз израду планске документације, анализирају резултати друштвене интеракције у предметном простору, истражују законски и нормативни оквири планирања и пројектовања јавних простора. Аналитички апарат је дефинисан у форми универзално применљиве типологије отворених јавних простора суседства, кроз различито испољавање образаца истовременог окупљања, сусрета, интеракције станара и странаца. Типологија омогућава класификацију и анализу општих и локалних образаца употребе простора, излазећи из познатог морфолошког оквира класификовања простора. У овом делу истраживања су такође постављени критеријуми којима се врши провера предложених типова. Резултатима овог дела истраживања се потврђује прва постављена хипотеза.

У другом поглављу другог дела је анализиран просторно функционални аспект употребе отворених јавних простора Новог Града, и утицај на интензитет коришћења и врсте заступљених активности у јавним просторима предметног просторног обухвата, узимајући у обзир савремену димензију употребе, друштвене и културолошке образце

који одговарају структури корисника. Извршено је анкетање експерата из области урбанистичког и просторног планирања, по питању дефинисања проблема и ограничења афирмисања квалитетног јавног живота у јавном простору, и предлога пожељног модела јавног простора сусједства. У трећем поглављу другог дела је истраживан доживљај простора као потенцијал за трансформацију отворених јавних простора Новог Града, ментални и симболички аспект употребе од стране становника као и осталих корисника, у задатом друштвеном и културном контексту. Резултат овог дела истраживања је идентификовање и разумевање порекла симболичких вредности и значења везаних за отворене јавне просторе.

Трећа глава под насловом Образци употребе отворених јавних простора, у функцији урбане регенерације дефинисани су општи и локални образци употребе, применљиви у процесу обликовања и прилагођавања јавних простора сусједства, и потребе урбане регенерације простора. Просторни образци, обзиром да се односе на конфигурацију простора у односу на функционалне критеријуме генерално су применљиви, указујући на позитивне ефекте опште примене, без ограничења у односу на различите културолошке или климатске разлике отворених јавних простора сусједства. Постављени образци употребе, који се односе на повећање концентрације и број актера у јавном простору уз креирање привлачних места за боравак, потврђују другу постављену хипотезу.

Четврта глава под насловом Закључци и препоруке за нова истраживања садржи последње поглавље дисертације Урбана регенерација јавних градских простора подгорице. Овај део дисертације је финална дискусија и синтеза резултата истраживања. Закључак садржи сукцесиван преглед резултата из претходних глава дисертације и закључке сходно дефинисаним хипотезама истраживања, затим генерални закључак дисертације који садржи формулисање доприноса и отварање праваца за потенцијална будућа истраживања.

Након основног текста дисертације налази се попис референцираних извора и литературе који су структурирани у две групе, попис прилога, слика табела. Уз све прилоге који нису ауторски рад кандидаткиње наведени су извори из којих су прилози преузети. Дисертација се завршава биографијом кандидаткиње са подацима о објављеним радовима. Структура дисертације је јасно дефинисана насловима и поднасловима глава и поглавља који су наведени у садржају дисертације заједно са одговарајућим бројем стране. Прилози су због обимности одвојени од основног текста дисертације и њихово позивање у тексту је јасно означено бројем прилога и бројем стране на којој се прилог налази. Уз сваки прилог је написан број, наслов и извор прилога. Цитати су јасно одвојени унутар текста знаковима навода или стилском обрадом текста ако је реч о већим цитатима. Напомене уз текст су форматирани као фусноте. Структура дисертације је јасна и прецизна у формалном и садржајном смислу.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

У докторској дисертацији кандидаткиња мр. Мирослава Вујадиновић је остварила значајан научни допринос у ужој научној области *урбана обнова*. У дисертацији су презентована нова сазнања о типологији, приступима и обликовању

јавних простора, која у одређеној форми могу бити примењена и изван проблематике суседстава колективног становања стамбених блокова из друге половине двадесетог века. Овај приступ није у контрадикцији са интуитивним приступом обликовања урбаног простора, већ је његова допуна у одређеним фазама процеса, која може да смањи ризик од неуспеха просторне интервенције. Како је до сада била евидентна недовољна истраженост периферних јавних простора у склопу колективног суседства, као структуралних елемената простора, територија и кључних места социјализације свакодневног живота, посебан значај и оригиналност овог истраживања огледа се у томе што оно представља прву целовиту и критичку научну студију која се бави процесом просторне трансформације ових простора и могућношћу њиховог прилагођавања савременом начину живота.

Оригиналност и савременост истраживања је заснована на примени савремених научних теорија и алата за формулисање типологије јавних простора суседства, што припада недовољно афирмисаном истраживачком пољу у домену архитектуре и урбанизма. Тежиште рада је дато на дефинисању типологије јавних простора, засноване на просторним и социолошким теоријама о односу простора и друштва. Посебна пажња посвећена је превазилажењу анализе јавних простора из уобичајене перспективе фиксних морфолошких категорија и њихово посматрање у контексту динамичне релације између локалног и глобалног просторно-друштвеног обрасца.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила обимну литературу и изворе из области урбане обнове и урбаног дизајна, социологије, психологије и изворе из праксе планирања Подгорице. Избор, обим и квалитет библиографских јединица указује на то да је кандидаткиња упозната са кључним теоријским поставкама и резултатима, са релевантним примерима у области коју истражује, као и да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова.

Дисертација се позива на укупно 132 наслова који су наведени у попису референциране литературе и извора, од тога 107 књига, 14 чланака и 11 непубликованих докумената. 72 референци које су сврстане у литературу и изворе о предмету и проблему истраживања је објављено пре мање од 15 година, а 32 пре мање од 5 година. Већина референци је на енглеском језику, док су референце које се односе на студију случаја, односно град Подгорицу, на српском језику. У дисертацији се налази укупно 70 прилога, од којих је 60 оригиналан ауторов рад, а међу прилозима се налази и до сада необјављена архивска грађа.

Референцирана литература и извори су подељени у две основне групе које се односе на примарне и секундарне изворе о проблему и предмету истраживања и примарне и секундарне изворе о студији случаја. Кандидаткиња је успешно издвојила кључне ауторитете у домену теме односа простора и друштвених процеса у ужој научној области и додирним научним областима, урбаној социологији и психологији окружења. За рад на истраживању су одабране најрелеватније старије студије као секундарни извори и већа група новијих савремених студија о проблему релације просторне форме, урбанитета и употребе јавних простора.

У групи извора који су кључни за формирање теоријског оквира дисертације налазе се књиге и студије које се баве темама релације просторне форме и друштвених

процеса, пре свега друштвене комуникације, интеракције, субјективности и модалитета друштвености које релација производи и просторног понашања људи. У овој групи се налазе извори који теме обрађују у домену архитектуре и урбанизма, као и домену додирних научних области социологије и психологије окружења. Генерално, заједничка карактеристика ове групе референци је у томе што се у њима урбана средина не посматра као фиксни простор *на којем* се одвијају друштвени процеси. Супротно томе, ова релација је схваћена као дијалектички процес у којем урбани простор структурира друштвене односе и процесе и истовремено је обликован друштвеним активностима и значењима.

Теме и проблеми које теоријски овир обрађује формирају контекст у којем се дефинишу основни појмови дисертације и њихове међусобне везе, а то су суседство вишепородичног становања, урбанитет и јавни простор. Реч је о темама заједништва и субјективности у контексту модерног урбаног друштва, друштвене хетерогености и њене релације са просторном формом, социолошким теоријама о утемељености друштвеног живота и друштвених веза у рутинске активности свакодневног живота – употребу простора. Кључне просторне теорије на којима је дисертација заснована су аналитичке теорије о *конфигурацијској* природи урбаног простора као важној одредници релације просторне форме и друштвених процеса. То су теорија просторне синтаксе, теорија структуралности и историјског континуитета.

- Списак најзначајнијих извора коришћених у истраживању:

Certeau, Michel de. (1984). *The Practise of Everyday Life*. Berkley: University of California Press.

Giddens, Anthony. (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Gehl, Jan. (2011). *Life between Buildings: Using Public Space*. [1980] Translated by Jo Koch. Washington: Island Press.

Hall, Edward T. (1990). *The Hidden Dimension*. [1966] New York: Anchor Books, A Division of Random House, Inc.

Hillier, Bill and Julienne Hanson. (1984). *The social logic of space*, 5th edition. Cambridge University Press.

Lefebvre, Henry. (1991). *The Production of Space*. [1974] Translated by Donald Nicholson-Smith. Blackwell Publishing.

Lefebvre, Henry. (2003). *The Urban Revolution*. [1970] Copyright by Robert Bononno. University of Minnesota Press.

Lefebvre, Henry. (2008). *Critique of everyday life: From modernity to modernism (towards a metaphilosophy of daily life)*. [1981] Translated by Gregory Elliott. London, New York: Verso.

Lefebvre, Henry. (2004). *Rythm analysis. Space, Time and Everyday*. [1992] Translated by Stuart Elden and Gerald Moore. London, New York: Continuum.

Simmel, Georg. (1971). *On Individuality and Social Forms. Selected writings*. Chicago: University of Chicago Press, London.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру рада на докторској дисертацији кандидаткиња Мирослава Вујадиновић је применила више истраживачких метода кроз чију примену је проверила заснованост постављених научних хипотеза. Коришћено је неколико основних и специфичних

научних метода и техника које се примењују у области архитектуре и урбанизма и пољу друштвено-хуманистичких наука у којем се налазе додирне области истраживања. Општи научни метод помоћу којег је истраживање структурирано је аналитичко-синтетички метод, а примењене основне методе су метод студије случаја, метод логичке аргументације и метод научне анализе. *Аналитичко-синтетички метод* је коришћен у прве три главе тезе. Метод који је примењен на истраживачки рад у целини је *метод логичке аргументације*. У прва три поглавља дисертације у којима је формирана теоријска основа о предмету и проблему и формулисан теоријско-аналитички апарат истраживања, као и у петом поглављу где је истраживан историјски контекст у оквиру студије случаја, примењен је *метод научне анализе*, односно критичке анализе садржаја примарних и секундарних извора и студија. Метод упоредне анализе примењен је код упоређивања идеја, концепата и норматива примењених на планирање и пројектовање предметног суседства у Подгорици са идејама и концептима јединице суседства унутар референтних парадигми архитектуре и урбанизма 20. века и савременог контекста. У другој глави је примењен специфични *метод типолошке класификације* у контексту формулисања критеријума, индикатора и типова јавних простора суседства утемељених у теоријским сазнањима развијеним у претходним поглављима.

Метод студије случаја је основни метод примењен за емпиријско истраживање јавних простора суседства у контексту урбане целине Нови Град у Подгорици. Овај метод подразумева примену дефинисане типологије јавних простора суседства у једном конкретном случају и генерализацију резултата. Важан део информационе основе у контексту студије случаја формиран је помоћу *технике рекогносцирања на терену*, која је праћена фотографисањем и мапирањем просторних карактеристика суседства и активности у јавним просторима. За анализу просторне конфигурације суседства у релацији са обрасцима употребе примењене су *технике просторне синтаксе*, као што су цртање аксијалне и конвексне мапе суседства и анализа просторне интеграције (*spatial integration analysis*).

Значајан део истраживања је подразумевао спровођење мини Делфи методе (mini-Delphi or Estimate-Talk-Estimate (ETE)) која се темељи на анкетном испитивању експерата чије искуство и знање о предмету истраживања је релевантно, путем појединачних разговора и употребе формализованих упитника. Мишљења везана за идентификовање актуелних изазова, проблема, циљева и опција управљања и одржавања предметног јавног простора се дистрибуирају свим учесницима анкете ради коментара и коначног концензуса. Анкетирање је укључивало пожељни, потенцијални (исплативи) и очекивани(могући) сценарио, затим аргументацију за и против наведених опција, као и могућност предлагања нових анкетних ставки.

У четвртој глави дисертације извршена је критичка анализа и процена сакупљених информација и резултата истраживања у односу на постављена питања и хипотезе. Резултати научне анализе су наративно приказани и аргументовано синтетизовани у закључна поглавља истраживања. Наведени методолошки приступ је у складу је са постављеним хипотезама, дефинисаним циљевима и задацима истраживања.

3.4. Применљивост остварених резултата

Истраживање представља допринос теоријском корпусу знања

Резултати истраживања спроведених у докторској дисертацији имаће веома широку будућу примену:

- као база за нова научна истраживања у области урбане обнове, са фокусом на проблемима регенерације урбанитета колективних суседстава, тачније у другим студијама случаја, поређењу њихових резултата и развијању нових метода анализе просторних конфигурација суседстава и јавних простора;
- у контексту праксе урбанистичког планирања и урбаног дизајна наслеђених колективних суседстава као дела шире стратегије урбане регенерације, али и у контексту урбанистичког планирања и обликовања нових суседства;
- у контексту праксе урбаног редизајна појединачних јавних простора унутар колективних суседстава;
- у контексту историјских истраживања о урбанизму и архитектури Подгорице, њених култура становања и колективних суседстава, која могу бити научног карактера, али и историјских студија у домену планерске и пројектантске праксе.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Докторска дисертација указује да кандидаткиња влада истраживачким методама и теоријским знањима из области урбанистичке теорије, урбане обнове и дизајна. У дисертацији су уочене способности кандидата да у комплексним процесима препозна проблем истраживања, да у односу на њега примени теоријске поставке, да у односу на њих одреди одговарајући истраживачки контекст и одабере адекватне истраживачке методе.

У теоријској елаборацији и аргументацији посебно су препознате способности кандидаткиње

да анализира и успоставља релације теоријских поставки из области планирања, управљања, друштвених наука, са налазима и практичним резултатима и ефектима планирања и усмерава их ка извођењу општих и специфичних закључака од значаја за предмет истраживања.

На основу детаљног увида у дисертацију, стиче се уверење да кандидаткиња осим постигнутих практичних резултата поседује потребна знања и вештине за успешно бављење научним радом у области урбанистичког и стратешког планирања и на тај начин доприноси развоју савремене урбанистичке теорије и унапређењу праксе.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија сматра да докторска дисертација кандидаткиње мр. Мирославе Вујадиновић доприноси развоју научне области архитектура и урбанизам.

Остварени научни допринос ужој научној области урбана обнова је у формулисању новог приступа трансформацији простора у функцији унапређења виталности и колективног живота у отвореним јавним просторима. У ужем смислу,

истраживање је допринос дисциплини урбаног дизајна, јер је усмерено на развој научно заснованог приступа обликовању јавних простора, који у одређеној форми може бити примењен и изван проблематике којом се бави дисертација. Заснован је на аналитичким теоријама конфигурацијске природе урбаног простора и социолошким теоријама о утемељености друштвеног живота и друштвених веза у рутинске активности свакодневног живота. Приступ није у контрадикцији са интуитивним приступом обликовања урбаног простора, већ је његова допуна у одређеним фазама процеса, која може да смањи ризик од неуспеха просторне интервенције.

Научно-теоријски допринос дисертације у области архитектуре и урбанизма је преиспитивање концепта јединице суседства, као инструмента регулације и обликовања урбаних стамбених целина, у контексту савремених теорија о урбаној комплексности. Истраживање доприноси реконцептуализацији јединице суседства путем превазилажења просторно фиксног модела којем одговара одређени друштвени ред и постављања концепта у контекст друштвених и просторних теорија о динамичким релацијама делова и целине, просторне форме и друштвених процеса.

Кандидаткиња је остварила и научни допринос методологији истраживања, јер је кроз узорно постављену структуру рада показала да је у потпуности савладала различите методе примењиве у научном раду. Посебно треба издвојити три области у којима су до изражаја дошле њене способности искусног истраживача. То је прво, способност одабира и интерпретације података из извора и литературе, што јој омогућава да формира солидну подлогу на којој ће градити своје истраживање. Друго је, доследна примена научних метода и темељан рад у прикупљању грађе и релевантне документације везане за предмет рада, те аналитичан, прецизан и објективан приступ проблему који обрађује. Треће је јасно постављање принципа и критеријума на основу којих ће доносити своје закључке и вредновање. Посебан допринос је у успостављању аналитичког апарата у форми универзално примењиве типологије конфигурација јавних простора које имају различите ефекте у подржавању и генерисању образаца истовременог присуства људи, њиховог окупљања, сусрета становника и странаца и територијалне апропријације простора. Она омогућава превазилажење анализе јавних простора из перспективе фиксне морфолошке категорије, и омогућава анализу унутар распона између локалног и глобалног обрасца простора чије су варијације дефинисане као важан фактор друштвености у јавним просторима.

Практични допринос дисертације налази се у дефинисању просторних образаца за редизајн јавних простора суседства у различитим размерама. Обрасци су дефинисани на основу теоријских сазнања о релацији просторне конфигурације и друштвених процеса, као и резултата примене типолошке класификације на студији случаја. С обзиром на природу концепта обрасца, просторни обрасци за редизајн јавних простора суседства су генерално примењиви, јер искључиво указују на принцип релација просторних елемената, док остављају велики број могућности визуелног дефинисања простора и прилагођавања културолошким и климатским разликама.

Предмет дисертације је одабран и са тежњом да се фокус истраживања и стручне имагинације прошири и на маргинализоване јавне просторе суседства и градске периферије. У том смислу, дисертација је допринос научној и стручној реартикулацији периферних јавних простора суседства и потврди њихове важности као структуралних елемената простора и територија и кључних места свакодневног живота и социјализације. У контексту истраживања о урбанизму и архитектури града Подгорице,

ово истраживање је прво истраживање историје планирања суседстава колективног становања и прво истраживање у функцији њихове регенерације.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Остварени научни резултати истраживања су:

- успостављене историјске и теоријске релације између кључних концепата урбанитета, јединице суседства и јавног простора;
- дефинисана типологија конфигурација јавних простора као универзалног аналитичког апарата за мерење капацитета урбане структуре и архитектуре суседства за подржавање колективних образаца употребе јавних простора;
- критички историјски преглед основних одредница у урбанистичком планирању зона колективног становања у граду Подгорици у контексту развоја стамбене културе града у току 20. века;
- дефинисани сет просторних образаца за редизајн јавних простора суседства у различитим размерама, постављен на основу теоријских сазнања о релацији просторне конфигурације и друштвених процеса, као и резултата примене типолошке класификације на студији случаја.

Остварени научни резултати који припадају теоријском и методолошком доприносу су универзално примењиви и упоредиви у ужем научном контексту и поменути дисциплинама. Примењивост и могућност провере резултата истраживања произилази из примене научно признатих аналитичких метода и техника истраживања релације између просторних карактеристика и употребе урбаног простора, као што су методе и технике просторне синтаксе (*Space Syntax*) и Делфи методе. Уколико би се применили у пракси урбане обнове резултати и предлози произашли из истраживања представљали би методолошки и концептуални помак.

4.3. Верификација научних доприноса

Категорија M24

1. Vujadinović, Miroslava. (2016): The importance of application of urban ecology principles to urban regeneration of public open spaces – parks of Novi Grad in Podgorica. *Agriculture and Forestry*, 62 (1): 359-371. DOI: 10.17707/AgricultForest.62.1.38
2. Vujadinović, Miroslava. (2016): „A Typological Classification of Neighbourhood Public Open Spaces: A Case Study of Novi Grad-Podgorica, прихваћен је за објављивање у научном часопису „Facta Universitatis“, Series: Architecture and Civil Engineering Vol.14, No 1, 2016.

Категорија M 72 *Одбраћен магистарски рад:*

1. Вујадиновић, Мирослава. (1999). "Морфолошке карактеристике централних зона Подгорице и Никшића", Магистарски рад, Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Докторска дисертација кандидаткиње мр. Мирославе Вујадиновић презентује резултате научног истраживања на целовит, структурално јасан, документован и логички аргументован начин. Теоријски основ дисертације и одабрани сет научних метода одговарају постављеним истраживачким питањима и хипотезама истраживања. Дисертација је произвела резултате који потврђују постављени систем хипотеза. Докторска дисертација показује да је кандидаткиња овладала различитим теоријским основама и методолошким приступима научног истраживања и показала да поседује потребна знања и вештине да доследно спроведе самостална научна истраживања и дође до резултата који представљају допринос у области Архитектуре и уже научне области Урбанизма и просторног планирања.

Комисија посебно истиче научни допринос тезе у области урбанизма, резултате у домену теоријског и методолошког научног доприноса и могућност примене методологије и налаза истраживања у пракси, односно урбаној обнови.

Имајући у виду целокупан научно-истраживачки опус кандидаткиње, садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом Извештају, Комисија доноси позитивно мишљење о докторској дисертацији у целини и закључује да дисертација садржи значајан допринос у области архитектуре и урбанизма, и са задовољством предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се кандидаткињи мр. Мирослави Вујадиновић одобри јавна одбрана докторске дисертације под називом ”Урбана регенерација јавних градских простора Подгорице”.

У Београду, 6. маја 2016. године

Чланови Комисије:

др Александра Ђукић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Ева Ваништа-Лазаревић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Игор Марић, виши научни сарадник
Институт за архитектуру и урбанизам Србије